

ПИСМА МИОДРАГА БУЛАТОВИЋА*

(приредио Радован Поповић)

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – ЖИВОРАДУ СТОЈКОВИЋУ

+7°C!

Вогел, над Бохињским језером, 31. 8. '68.

Драги Стојковићу,

Добио сам Ваше писмо. Хвала Вам што сте *Раји* је био бољи ставили на списак, што сам међу тих 400 писаца које ћете објавити или бар, свакако, држати у неизвесности. Роман мој има око 600 страна, нешто је дебљи и бољи од *Хероја на мајарци*, и не видим разлог да чекам. Прочитати га можете током септембра. То је, бар на први поглед, лако штиво. Роман ће Вам, дакле, стићи ових дана; опростите закашњење од пет дана, молим Вас. Иначе, *Раји* је био бољи, излази у Минхену већ 10. 9. ове године, у издању „Carl Hanser Verlag”-а. Због тога и нећу моћи да дођем у Београд, како бих, бар са Вама, расправио неке ствари. Морам у Немачку: већ 13. 9. имам велики ТВ шоу у Минхену, затим фиксираних 10 лесунга (то су књижевне вечери à l'allemande!), предавања низ, и тако даље. Када бих могао до Београда, саопштио бих Вам, изразио Вам, стару моју жељу да штампам код „Просвете”. Немојте мислити да сам љут – ни говора! Нема Булатовић за то времена, то кошта, то је глупо! Само Ви...

Алсо, молим да се мој рукопис не даје на рецензију каквом недостојном лицу. Не заборавите, ово је потпуно европска књига,

* Епистоле Миодрага Булатовића чувају се у породичној архиви, код кћерке Барбаре, у Љубљани. Сам писац је уредно средио своју заоставштину; у фасциклама су копије његових писама, а и одговори које је добијао. Најчешће су писана својеручно, хемијском оловком, ћирилицом. Преписка са страним издавачима је, такође, уредно сређена, као и писма супрузи. Ниједна институција у Србији није заинтересована да се пишева заоставштина пренесе у Србију. Писма овде објављена су део *Антилојије српске еписколарне прозе XX века* која ће се до краја ове године појавити као издање „Агоре” из Новог Сада (Радован Поповић, приређивач).

што јој може бити и минус. Али је, као роман, не треба давати примитивцима. Молим, не понављајмо 1965! То замара. Будимо [...] лежерни. Читајте роман, рецимо, Ви лично. Такође, молим да ми се, овога пута, доставе рецензије – немојте их крити, као 1965!

У очекивању радосних вести, остајем Ваш

Миодраг Булатовић.

Миодраг Булатовић
Креков трг 7
Љубљана
Тел. 061/310 662
Monsieur
Жика Стојковић
уредник „Просвете”
Београд
Добрачина 30.

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – ЖИВОРАДУ СТОЈКОВИЋУ

Франкфурт а/М, 18. 10. '68.

Драги Жико,

Као што видиш, лутам по белом свету. Стигао сам са севера. Невероватно лепо сам дочекан. Али о томе други пут!

Знаш, надам се, да сам сјајно прошао са романом. Мало пре ми телефонирају да штампају друго издање, значи до 1. I '69. – 10.000 примерака. „Минимум”, рекли су.

Жико, каква је судбина књиге у „Просвети”? Да ли је рецензирана? Ко су рецензенти? Могу ли видети шта је о њој написано? Хоће ли и овога пута од мене бити све скривано? (Скривено!)

Сматрам да није нескромно тражити ово што тражим. Први новембар сматрам за дан до кога морам добити писани одговор на ово моје писмо. Официјелно. У противном, сматраћу књигу одбијеном. Не наводи ми много разлога, то јест разлоге, јер ме не занимају: добро сте тамо плаћени, има вас доста, читајте. Моју књигу имате два месеца, од почетка септембра до краја октобра. Два месеца, 60 дана; књига има 600 страна: чак би и Албанцима било изводљиво прочитати 10 страна дневно.

Јави се. У Љубљани сам крајем идуће недеље.

Најсрдачније,

Буле.

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – БРАНИМИРУ ШЋЕПАНОВИЋУ

Миодраг Булатовић
Креков трг 7
Љубљана

Драги мој Шћепо,

Надам се да није касно честитати нову, сваку нову, трећега јануара. Нека она буде у знаку твојих, наших моћи, јер шта ће ти нова, ако нема снагу, посебно свака нова тражи нову инспирацију и нову предузимљивост, а о идејама и да не говоримо, и оне су везане уз сваку нову, мислим, разуме се, годину.

Драги мој Шћепане, уходавамо машину, данас почињемо са прекуцавањем оног другог дела романа који је потпуно прерађен. Журим, драги мој Шћепо, да ти се још једном захвалим за интелигентне, другарске и изнад свега надахнуте примедбе које си ми дао. Следио сам их, усвојио, на том плану мислим да сам направио нешто што ће ти се допасти.

Ти си необично добар сарадник. Луцидност твоја је без премца. Макавејев је био овде код мене и каже да је нека примедба коју си му дао необично добра и да ју је прихватио без комплекса, уосталом као и ја. Без комплекса прихватају примедбе само они чији је клас пун, па главу увек држи оборену! Пословица дословно каже: само пун клас држи оборену главу, а празан усправну!

Био бих врло задовољан кад би хтео да прочиташ ову нову верзију другог дела. Ако ми се будеш јављао, јави се на „Парк хотел”, 64 260 Блед, где ћу бити од 8. јануара надаље, све до завршетка трећег дела. Резервисао сам тамо, у потпуно пустом хотелу, једну собу која се не греје, мој услов, и радићу до амнезије.

Сада, још једном срећна, теби и твојој жени, година та и та....

3. I 1973.

Буле

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – МИРКУ КОВАЧУ

Петак, 13. 1. '73.

Драги мој Миреља,

Хвала на дивном писму. Сунце ме огријало. Кроз маглу. Дирнуло ме. Посебно твоја брига за *Љуге с чейири њрсиа*. Заиста си у праву кад ме упозораваш на Први део.

Сад кад сам, још једном, а видећеш како, прерадио Други део, Први ми се, онакав, чини сувишан. По фактури не одговара Другом, који је заиста сјајан.

И, догодило се: Бућило прихвата готово у целости предлог Миреље, свог супервизора: нека ово остане за литературу, или бар за нашу децу! Роман почиње тамо где си казао, садашњим Другим делом, а места у њему (Другом и после Трећем делу) биће доста да се све што је лепо, односно значајно за роман, инкорпорира. На то сам водио рачуна, пишући такорећи изнова Други део. Видећеш, и хоћу да то видиш. Чак сам и сигнализирао места где ће се уклопити оно из ранијих страна, како би се, ипак, видела генеза тога света. Монтажа, дакле! Твоја идеја, твој термин!

У том случају не би ни постојала три дела, већ само један, тврд и убиствен, с насловљеним поглављима. Видео сам да ти поднаслови добро вежу ствари, неке ћемо променити, мислим поднасловце. Веома ми се, сада, допада то да ћу све спрцати у један део, да неће бити никаквог егзибиционизма, ни порнографије. Само чиста радња, чиста акција и чисти БОЛ. Видећеш како сам све то осмислио у овим прерадама. Видећеш, брате мој драги, колико сам уважавао твоје примедбе, које су, проверио сам, израз чисте луцидности и памети, а затим племените жеље да „учитељу” притекнеш у помоћ и извадиш га из гована који се зове *Zeit not!*

Миреља, тако ми блиски и драги, откуцао сам тачно 100 страна, пет глава. Прексутра ми долази друга Дактило пунца, да издиктирамо остала два, неких 20 страна. То је 15. јануар. Тог дана селим се на 64 260 Блед, „Парк Хотел”, телефон 064/77 521. У понедељак ћу ти послати фотокопију текста. Молим, ХИТНО, прочитај све, црном оловком, као прошли пут, испиши примедбе. Посебно види места где би се убацивало, кроз сећања главног јунака, оно што се зове... све оно што нам је потребно... мислим, лепе и корисне ствари из дела првог. И ја знам и имам таква места, погодне просторе. Изложићу ти их.

Значи, зваћеш, горе, одмах. Писаћеш, горе ми текст после послати. Знаш, за остатак романа остало ми је само време између 15. априла и 15. травња. Скркаћу све, знам, само ће ићи боље, ако с паметним људима у међувремену, измениш по мисао. По мом прорачуну, мора се још написати највише 100 страна. Колико да се, преживели, пококају, горе по Дојчу. Фомка убија Шандора, вади му срце, констатује да је као и свако друго, мало као пиле, људско. Марковић убија Виктора и остави га на сметлишту. Усташе на комаде истранжирају нашег једног Фрумкина, Марковић га закопава по источном обреду, покрај Рајне. Марковић, затим, убија Србина Лазарића, зато што му је, Лазарић, у своје време, дао пут како да нађе оца и још једном се разочара, а затим и зато што је, Лазарић, убио једног Хрвата, а њега, Марковића, терао да краде за њега,

исто што и Казимир, и што је покушао, Лазарић, да га, јер га гоне (Марковића), прода, препрода, опет купи, затим прода Легији странаца. Онда се, без Јануше Новак, враћа... к Вама Доле... Знаш како је, исто доле, одлетео отац, умало не заборавих о њему да ти кажем. То ће бити најлепше странице. У возу за место с ког ће полетети, Марковић ће, син, испричати оцу цео њихов живот, сву жалост и чемер, који су га формирали таквог. У возу, исповест, дуга, док се иде на губилиште!

Дакле, глава ме боли, низак притисак, небо се килави. Дако мене поподне. Нада у бога!

Поздрави госпођу Соњу и Десу и реци да ми је због њих цела Палмотићева топла и људскија. И да не могу скоро доле, те да кост остаје твоја.

Чекам те, дакле: под ХИТНО!

Буле

ПС. Збиља, како се звао, или како се зове, ако га има још, онај што, по теби, још није јебо? Шта ако је, око празника, ћушноу? Зато се и не јавља: воља за моћ од Ничеа, ликује, неће ни с ким да дели радост, надркава га сопствени успех... Ако га сретнеш, а ја нећу, питај га како се звао, док није јебо, и да ли се сад исто зове, пошто је јебо, ако је јебо, а да је јебо, јебо би нам матер пишући...

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – МИРКУ КОВАЧУ

Љубљана, 29. 4. 1973.

Драги Мирко,

Пишем Ти по повратку из цркве, где сам, оставивши скроман прилог, био.

Ево ме код једне Даме, којој сам предао на прекуцавање, вероватно претпоследње, добар део текста, што значи нешто преко сто страница. Остатак написаног, опет нешто преко сто страна, морао бих предати до петнаестог петог!

Интензивно мислим на Тебе. Овим што сам дао на прекуцавање, мислим, да сам одговорио на нека питања, упућена и у првом мом писму. Како расте рукопис, тако расте и писмо, Теби, мом супервизору!

Покушао сам описати словенске банде, које лутају по Европи! Да ли сам описао тај пакао добро? Бар стотину пута сам све прегледао!

Покушао сам следеће: да у самом почетку књиге, дакле, у експозицији, почнем са финалом. Мислим да финале може да почне

одмах, на самом почетку романа. Тако да сам настојао да то спроведем. Како ти се допадају Руси? Никитушка? Јермолај? Вања?

Сад прелазим на Хрвате. Ти познајеш тај текст, али делимично. Мислим да за њих имам велике симпатије. Сам кажеш да су, у животу, као у мом роману. Изврши та упоређења, па ми се јави, да их нагрдим, оцрним, бар у књизи, кад не могу у животу. Они су велика, симпатична сиротиња. Ко им је крив што у нас не верују?

Пишем књигу чудном техником, можда телевизијском. Идем по темама. То ћеш видети. Једно поглавље – један лик, једна сцена, или један заокружен циклус, односно комплекс. После се враћам на ту епизоду. Зато се главни јунак, мислим с правом, никад не сећа оног огромног броја људи које је испратио. Размисли о томе.

Хтео бих да кажем и ово. Хтео сам постићи чудан стил, баш тим што на стилу нисам јашио. Да симулирам репортажу. То је најтеже. Одречи се стила, стилистике, лепословја, пируете која се нуди, то је за нас естетике необично драго. Али ја хоћу документарност, набијеност фактима, и баш та чињеница нека буде – СТИЛ.

Наставак овог писма биће половином маја. Данас Ти нећу више писати. Сабљак тврди да си у затвору! Описао бих га, да није тако безначајан. Уништио бих га, када га не бих толико волео и жалио!

Молим, јави се. Уосталом, ево мене у Београду, половином петог месеца. Поздрави децу, Маму, као и све наше пријатеље.

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – МИРКУ КОВАЧУ

Миодраг Булатовић
Креков трг 7
61 000 Љубљана
Тел.: 061/310 662

Љубљана, 3. 12. '87.

Драги Мирко, драги пријатељу!

Ево, дошао сам и добро се наспавао. Престале су главобоље, тако их зовем, јер их има више. Кад цела глава пуца, кад је стегнута слепоочница, кад не смем засукати врат. Кад лобања пуца!

Сећам се како сам ти једном, док ме глава мучила, писао. О убиству Милорада Миркова Булатовића. О томе како је из „Французице”, трометке и световне војне, писао Фјодор Архипов...

Нисам стигао да ти у Београду причам о пројекту који ће ме ове зиме напросто самлети, или ћу самлети ја њега. ДРАКУЛА, ЊЕГОВ ПРАВИ ЖИВОТ, А боље би било: ЊЕГОВ ПРАВИ ЖИВОТ, ДРАКУЛА. Мислим да ће неки из мотовунске групације бити за његов прави живот. Југословенска Ревивија прави аранжман са Немцима, Јапанцима, Канадом. Мој текст морао би имати до десет таба-

ка. Фотографије Карпата, Трансилваније, Молдавије, фотографије свега што стиже из XV века, свега што к њему води, мора правити мајстор. Био сам код њих: ризнице су им пуне!

Шаљем ти синопсис, писан за свет. По налогу ЈР, преведен је на англијски. У нашој верзији има грешака, чујем, граматических, надам се не и других. Уважи то. Па, кад прочиташ све: запиши, затребаће. Да, рецимо, поразговарамо у Београду. Потребна ми је папска историја. Ко то може имати? Да не идем, ако не морам, код Нунција? Кад ћу, иначе, морати до Ватикана, да снимим све што је код њих, а добар део најважнијих докумената је тамо. Обрати пажњу на опис Папског амбасадора код Матије Корвина... какав полицијски опис!

Шаљем ти бледе копије неких докумената. Како би видео како је то некада изгледало. Мене ужасавају памфлети оног доба! Све погледај, како бисмо, рецимо, направили промоцију, јесени '89., у Београду. Биће то, мора то бити, богата књига. Но, како све теби то изгледа?

А кад простудираш, молим те, цео пакет некако проследи Милки Лучић, како би дотична, пакет предала супругу својему, удари удареније и Зоран је човек широког интересовања. Или га некако нађи, па му дај. Само да пакет добије наш Зоки!

Ових дана, а не знам кад је то, морам за Букурешт. Кажу да је град слеђен, без топле воде у хотелима, без лампи које би морале осветљавати проходе и улице, сокаке и грађевине на које се пада, имао сам част гледати, око поноћи, кад засипи кишица, кишетина са Карпатах... У Академији имају свега што ми је нужно. Тамо негде, чуо сам, чувају Колевку нашега даљег рођака, Влада Кочевиха Ђевеловиха! Штета што нећеш бити са мном... тамо... да и ти видиш вампиризам...

Ко има књигу о Папама... рецимо... петнаестог века? Ти би то морао знати наизуст. Ко би ми могао наћи књигу о Инквизицији? Па, знам ко: Мирко Ђорђевић, ако га будем могао наћи! Јер није само Влад мучио. Јапанац хоће каталог тортуре... онога доба... тако бар чујем да је писао ЈРевизији, која има светска права и која се нада да ће тај мој пројекат пласирати на три или четири језика. Дакле, тортуре: ко такав каталог може имати? Инквизиција је, дакле, прва на удару. Ко то може имати? Онда, дивља мучења, она којих нема у каталозима. Верске секте, мислим, морају поседовати... или су некад поседовале те бисере... Ти си нешто о верским питањима писао, ти си се бавио алтернативним верама, зар не?

Одговори ми!

Надам се да ћу ускоро бити у Београду. Не знам тачан датум. Кад јаве из Букурешта, стижем, да бих закорачио у ледом оковани

воз. Како ће то бити искуство! Оригинални, сваки оригинални пут кошта! Ах, да: како је мучио Иван Грозни? Чиме? Питам те „намерно”, зато што је он, век иза Дракуле, тражио документацију о влашком Ђаволу: чини ми се да га је баш тако и назвао. Дакле, мој драги Мирко, поради мало и за менека...

Шта има ново? Ацу срећем, ал', шта је са Вођом који, изгледа, сокацима корача – без Круне? Какав ујеб'!

Телефонирај, јер твог броја овдека не имадем... шаљи број...

Миодраг Булатовић

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – СУПРУЗИ НУШИ

Драга Нушкице,

Шаљем ти 200.000 динарјев. Чувај сваки динар, јер ће зима бити хладна, снег дубок, врло дубок. Не купуј оно без чега се може... Једино мом Ћићку-Матићку скије. Ја ћу бити срећан... кад вас све видим, са дневницима у рукама. А ја са црвеним фломастером, ја који поправљам. Неко ми је рекао да Сашолинчек пише Београд одвојено, Бео Град, а Нови Сад заједно, Новисад...

Доћи ћу колима, возом, са машином, како бисмо преко празника превели бар један сценарио. Вреди запети за 350.000!

Данас сам Костића победио са 6:3.

Барбарончек татин, да ли те слушају, сви да ли те слушају. Буди добра, не дај им да назебу, како бисмо за празник могли на излет, негде на снежно какво брдо.

Сашколин татин, у „Звезду” идем сутра, то јест прекосутра, у понедељак. Дошао је Џајић, на одмор, па да га видим...

Све вас тата грли и воли *brezkončno* и не може од те *ljubezni* да дође код себе... Ко је тако говорио...

А кад не могу да дођем код себе, како ћу до вас...

Тата Буле

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – СУПРУЗИ НУШИ

Paris, среда, не знам
датум, уморан сам

Нушица,

Све је у реду. Летим одавде у петак: Штутгарт, Радио, плаћа разлику, карту. Позван сам. Бићу и са Шогом. У Штутгарту сам око 14 ч. Ноћим тамо негде. Сутрадан у подне, у суботу, негде у 15 ч.

у Минхену сам. Са Хансером. Са госпођом која треба да преведе *Хероја* [на магарцу]. Онда у понедељак поподне летим директно, без спуштања у Загребу, за Београд. Јавићу се од куће ако телефон буде радио. Све је у реду. Без динара сам. Позајмио сам 200 НФ за разлику, за карту. Платиће Швабе, али нисам имао више. Једва сам платио хотел.

Али зато ти имаш свега. Имаћеш ствари које још није видела Љубљана. Пар лепих ситница. Није то оно што сам желео, али ипак... Бисер мисли на своју Шкољку.

Нарочито ми је жао што се нисам ни усудио да ти купим ципеле или прекрасне чизмице. Уплашио сам се твојих других стопала и ове тесне обуће. Не заборави да они имају сасвим друге бројеве... и да морам имати отисак твојих стопала, као и обим листова... то ћемо у Италији. Исти случај је и са вешом, али не тако драстичан – веша, уосталом, има и на Местном тргу.

Ако те нађем без пасоша, све што сам купио – продаћу, или дати некој другој. А ако *Скијнице* (на енглеском) не буду преведене, сасвим ћу се наљутити и отићи код гђе Јулке на Блед – 15 дана.

* * *

Морам сада на неки пријем. Онда, то јест већ у 16 ч. на састанак са Владимиром Вашеком, режисером за кога сам написао мали синопсис. Можда ће продуцент прихватити. Ако се то чудо деси... купићу ти сатић. Марка се зна, руска: Старт или Спорт?

Сада те грлим и вучем за уши. Хитно позови Милицу – телеграфиши, припреми је за полазак, за уочи Нове године. Или чак закажи и тел.[ефонски] разговор. Са мном полази из Бгд-а два дана уочи Н. године.

Грлим те – Бушкулић

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – ДАНИЛУ КИШУ

Миодраг Булатовић
Креков трг 7
61 000 Љубљана
Yougoslavie

Љубљана, 21. 1. '76.

Даниле,

Било је шик добити честитку од тебе. А надам се да си и ти моју добио. Пишеш, виђу, да се тамо изградило, да су напредак начињели, да све ћета и мирише на прогрес...

Чучим, ево, код телефона. Наводно... награда ми се „куха”, каже Томту. Но, чујем, борба велика: Стојшин, Куглана, Драгослав... Одбио сам дат интервју... телефонски... Понудио сам им Рашу, Видосава, Коша за сваки случај... Те тако чекам, пишем теби, луреату... који је прошао кроз сва ова срања!

Једва чекам да је не добијем, те да у миру, за пар стоја преведем сценарио један словеначки...

Био сам у Загребу. Помирење са Томту-јем. Присуствовали су сви који ти се на *Форуму* потписују. Т. се извињава, оteo је, признао је, више неће, реко, пријатељима у забран. Причу нисам стигао да читам, јер ти је шаљем, а сам ћу купити још једну свеску *Форума*. Врло ме занима, врло... ВРЛО! Т. ће послати нову свеску!!!

Мирко ти шаље неке исечке из новина, не ја. Ја те само поздрављам и желим ти све најбоље: да завршиш нови роман, који је, по Т. С. у завршној фази. Дај, помири их, груни! Кад ја не могу...

Одговори, јебем му јаде... ко да нијесмо заједно расли... е, не може све једна јатка родит!

МИОДРАГ БУЛАТОВИЋ – РАДОВАНУ ПОПОВИЋУ

Креков трг 7
61 000 Љубљана
061/310 662

Љубљана, 13. 4. '82.

Радоване Поповићу, пријатељу,

Шаљем ти текст, опис утакмице, кад су двојица, један мајор и један пуковник, Терзић и Булатовић, сјебали знање руљи од каквих 500 алпских јелена, умало не рекох гамсова!

Теби, који волиш бизарности. За твоју књигу о мени као свињи. Није било лепо с моје стране, али су се слабо бранили. Целу ствар око ЈР сам им сјеб'о дефинитивно, кости своје купе, конце састављају. *Дело* текст одбило, но га штампа, прексутра, *Младина*, са пропратним, сјајним текстом, бољим од мог! Имају Деклеву! Не познајем га, ал' видим да је храбар – њега ће, таква је ситуација, уверавам те, отпустити!

Они клизе према Подујеву!

Поздрави све и саопшти да сам се држ'о како доликује...

Буле